

trentena de k. al NO. de València.

PRON. *fíria* és la forma usada per tothom, i reite-
rada en les enq. de 1962, a Llíria mateix (XXX, 78,
89) i tots els pobles veïns de llengua nostra. *Genti-*
lici: llirià, -ana a València, Albaida etc. (J.G.M. 1935),
«les chiques *llirianes*---» (M.Gadea, *T. del Xè* 1, 64);
l'estació *lliriana* (Hidalgo Gadea i Gz.Senent,
A.C.C.V. VIII, 57).

MENCIONS ANT. Figura ja en la *Cròn.* de Jaume I
(p. 260) i sovint en el *Rept.*: donació a. 1238 «del
castrum et villam de *Liria* totam ab integro, cum
dominio et iure regio» a l'Infant Ferran (Bof., p.
375); també s'hi donen cases i vinyes, p. 417, 403,
mur i mesquita, 418, torres, 404, i el molí de *Noguet*,
p. 404. 1236, ja abans de la conquesta: *Liria* (Villan.
Vi.Li. III, 228). I així es va repetint, invariable, la
forma *Liria* en docs. de 1243, 1247, 1250, 1257,
1261, 1268 i 1271 (Huici I, 373, 451, 496; II, 77,
289, 322, 344); 1315 (*CoDoACA* XII, 269); 1327 (*ib.*
XXXIX, 433); 1328 (*ib.* XXXIX, 248); 1332 (*BABL* V,
121). etc.

A penes cal dir que des de fi de l'E.Mj., tot escri-
vint *Liria*, es pronunciava amb *l*, *Lliria*, com avui,
encara que Cavanilles deia que *Liria*, *Ludient* etc.
s'escriu així, «però es pronunciaven *Lliria* etc.,
pel valor que té en valencià la l-».

Tenia 507 cases, totes de cristians vells, l'any 1609
(Reglè, p. 106). El rei li concedí carta de població
l'any 1252 (publ. per Lz.Vargas, II, 87), junt amb la
bibliografia, 1757; SSiv., 271-3 en dona bastantes
notícies dels SS. XIII-XVII. Quant a l'església fou ce-
dida a l'abat i monjos de Portaceli el 1273, amb
aprovació papal en butlles de Gregori X, i de Cal·lix
III, l'a. 1457. SSiv. creu possible que un capitell tosc,
trobat allí, sigui romanalla d'una basílica paleo-
cristiana, cf. SSiv. *La Diócesis Valentina*, vol. I, 233 i
259. Cf. encara altres notes en *El Arch.* III, 284; V,
161, VII, 292.

El nom és de data pre-romana, i continuat, amb
poca modificació, per escriptors romans, i sarraïns,
dades que, per tant, no val la pena de detallar en
aquest llibre perquè res no ens ensenyen lín-
güísticament.

L'única que podria semblar instructiva o nova en
aquest sentit, és la que dona Ptolemeu, la qual al-
menys ens ensenya que és nom antic, i tan pre-
romà com el seu concurrent i sinònim *Edeta*: Ἡδῆτα,
ἢ καὶ Λειρία (καλεῖται) (II, §6, 62, cf. *El Arch.* I, 248).

Advertim, però, que aquesta grafia no és pas se-
gur que representi un veritable diftong en la llen-
gua parlada del seu temps, car en els anys de
Ptolemeu ja feia ben bé un parell de segles que en
el grec parlat el diftong s'havia confós amb l llarga,
si bé es continuava distingint per tradició, sempre
que fossin mots ben coneguts; sí que ens mostra
almenys que era accentuat en la primera síl·laba, i

que fou una l llarga; no descartem (ni afirmem) que
el diftong es trobés en la forma aborigen, perquè
els romans, així com així, l'haurien canviada en *l*
d'acord amb l'evolució de llur llengua pròpia, que
en el temps dels primers contactes (Scipions, Cató,
Sertori etc.) encara no havia canviat definitivament
llurs formes arcaïques *heic*, *ueicos* en *hīc*, *uīcus*.

Aquest nom era, doncs, autòcton, pre-romà, de
la llengua ibèrica dels edetans. I val més que di-
guem pre-romà, i prou, com s'admet de dir-ho de
noms com Barcino, Toletum, Parisiis, Roma, Africa
etc. Car dir gaire més ja fóra traspasar els límits
cognoscibles científicament.

Però convé, per evitar recerques o supòsits aven-
turats i fantàstics, acabar l'article dient uns mots d'uns
quants parònims toponímics que s'hi assemblen més
o menys, sense que hi hagi probabilitat, o almenys
cap seguretat, de parentiu real, directe o indirecte.

1) *Llèria*, amb *Llería* i *Lleriola*, estudiats en aqueix
article supra.

2) La LAURO de Sertori, de situació no llunyana,
que he estudiat a l'art. *Llerona/Llorona*: és un nom
que, pel vocalisme, se separa del de *Lliria* radical-
ment.

3) Per la mateixa raó i, a més, per l'allunyament
geogràfic, el triple nom *Laura/Lauro/Laurén* que
estudiem a l'art. *Llaurí*.

4) *Lliri* llogaret de la Vall de Benasc, que hem
exposat en article especial, junt amb *Lliriet* (de Po-
lop) cf. *Lillet* (art. supra), provinents del ll. LILIUM/
LIRIUM.

5) Amb aquest podem ajuntar, en el fons, uns
noms que poden resultar del seu sinònim aràbic,
pare del cast. *alelí* (*DECH*). Pensem en el nom *Vall*
de Lliri, citat per Sarthou (*GGRC* 528), com sinònim
de *rahal Sucén*, on hi ha evidentment l'ètimon arà-
bic del cat. *assutzena*, i per tant pot ser mera tra-
ducció catalana de l'àr. *sussân* (d'aquí probablement
la falòrnia d'un rei *Sucent* denunciada per Chabàs,
El Arch. VII, 403).

6) El port. *Leiria*, cap d'un districte entre Lisboa i
Coimbra, se separa del nom present, almenys per
la posició de l'accent, i sens dubte no hi té res a
veure: com que en portuguès es perdia la-n- inter-
vocàlica, és concebible que aquest estigui relacio-
nat amb el de la ciutat extremeña de *Llerena* i que
tinguin algun origen pre-romà (en tot cas inconnex
amb el de *Lliria*). Encara que estem exempts d'in-
dagar tals noms estrangers, em limito a suggerir que
Leiria tingui l'ètimon aràbic *lāḥriya* que hem admès
per al *Pla de Lleria* de Morvedre (art. *Llèria* supra),
o bé que vingui del femení *al-ḥāriya*, correspon-
ent a *al-ḥāri* => cast *albelí*. Quant a *Llerena* po-
dria venir d'un dual aràbic *al-ḥairiyāin*, assimilat
en *al-lairiyāin* (?)